

OP NAAR EEN BETEKENISVOL ONDERWIJSPROGRAMMA

Ontwikkelscholen oefenen alvast met vernieuwing van hun curriculum. Wat zijn de winstpunten, wat is lastig, en hoe begeleid je als schoolleider zo'n vernieuwingsproces? Een schoolleider en een docent vertellen.

Tekst: Marijke Nijboer

Iris Eshel, rector van de Joodse Scholengemeenschap Maimonides in Amsterdam, vindt het hoog tijd om het curriculum meer betekenisvol te maken voor leerlingen. "Leerlingen weten nu niet goed waartoe ze leren", aldus Eshel. "Het is belangrijk dat ze de context begrijpen en zien wat de stof hen gaat brengen." Wanneer je de stof vakoverstijgend gaat aanbieden, zegt zij, merken leerlingen dat ze daar hun analytisch vermogen voor moeten ontwikkelen. "Als school moet je van kennisontwikkeling naar een ander soort ontwikkeling. Het gaat erom dat leerlingen kennis kunnen vinden, weten hoe ze de validiteit kunnen toetsen en hoe ze die kennis kunnen gaan gebruiken. Daarnaast komt er meer nadruk op vaardigheden. Die helpen bij het maken van weloverwogen, kritische en passende keuzes: iets wat een snel veranderende maatschappij constant van je verwacht."

Het Maimonides is, net als het Stedelijk Gymnasium Breda, ontwikkelschool voor Curriculum.nu (zie

kader) voor het vakgebied Mens & Maatschappij. Helma Twilt, docent economie in Breda, merkt dat er nogal wat voorwerk nodig is voordat je vakoverstijgend kunt werken. In Mens & Maatschappij komen de vakken geschiedenis, aardrijkskunde, economie en filosofie of levensbeschouwing samen. "De les- en examenprogramma's zijn niet op elkaar afgestemd. Er zijn wel overlappende thema's en een incidentele projectweek opzetten lukt prima, maar structureel vakoverstijgend werken is lastiger."

Denkproces

Ontwikkelscholen denken mee over oplossingen voor dergelijke vraagstukken en gaan straks producten van de ontwikkelteams uitproberen. Eshel: "Het heeft bij ons de ogen geopend voor wat we met ons eigen curriculum willen. Er start een denkproces over wat je je leerlingen wilt meegeven en over in hoeverre je van de methode durft af te wijken. Je komt tot een duiding van je leerdoelen." Dat laten

‘Er is zóveel ruimte, dat is binnen mijn team echt als een opluchting ervaren’

veel scholen volgens haar over aan de uitgeverijen en hun methodes. “Dat kan, maar als je met elkaar die doelen gaat duiden, kun je tot nieuwe inzichten komen. Mijn docententeam bespreekt hoe ze die doelen zo kunnen omschrijven en neerzetten dat ze betekenisvol worden voor leerlingen. Dat is een heel mooi proces.”

Het Maimonides startte afgelopen schooljaar in de brugklas met vakoverstijgende projecten (zie kader). Komend schooljaar komt de volgende stap: de ontwikkeling van het vak Mens & Maatschappij. De school verzorgde al projectonderwijs voordat Curriculum.nu van start ging. “We zijn heel blij dat we ontwikkelschool zijn; dit sterkt onze docenten in het idee dat we het juiste doen. We hebben veel ondersteuning gehad van het SLO bij het definiëren van goede leerdoelen. Het goede van Curriculum.nu is dat er uitstekende professionals aan verbonden zijn.” Op het Maimonides leefde de vraag hoeveel ruimte er is binnen het curriculum om vakoverstijgende te werken. “De mensen van SLO zeiden constant: je mag óók dit en kan óók dat. Er is zóveel ruimte, dat is binnen mijn team echt als een opluchting ervaren.”

Onderzoeksvaardigheden

Het Stedelijk Gymnasium Breda merkte dat instromende leerlingen nauwelijks onderzoeksvaardigheden bezitten. Ook in de vijfde klas, bij het maken van het profielwerkstuk, viel op dat leerlingen op dit punt nog tekortschoten. Helma Twilt, docent,

ontwikkelde samen met docent Nederlands Nadia Klijn een leerlijn academische vaardigheden. Er loopt nu een pilot in klas 1. “De leerlingen verkennen een probleem, bedenken een onderzoeksmethode, voeren die uit, verwerken de resultaten in een conclusie en doen verslag of geven een presentatie. Dat doen we vakoverstijgend.” Verschillende werkgroepen zijn bezig met de invulling van dit programma. Daarbij horen ook twee projectweken in klas 4 en 5, die worden ingevuld door een multidisciplinair team.

‘Wij focussen minder op het resultaat en meer op het proces’

Ook op het Maimonides is besloten om de vaardigheden van de brugklassers aan te vullen. Eshel: “Wij merkten bij de start van het projectonderwijs dat de brugklassers allerlei vaardigheden zoals plannen en digitale handigheid nog niet beheersten.” Samen met het toeleverend basisonderwijs biedt Maimonides de huidige groep 8 direct na de eindtoets hun gezamenlijke project ‘Stap in de brugklas’ aan, waarin aandacht is voor het versterken van hun metacognitieve vaardigheden en executieve functies. “Dat is ook waardevol voor degenen die naar een

Curriculum.nu

Curriculum.nu legt de basis voor de actualisatie van het curriculum van alle leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs. Sinds begin 2018 werken 125 leraren en 18 schoolleiders in negen ontwikkelteams samen met scholen bij het vaststellen wat leerlingen moeten kennen en kunnen. Zij krijgen daarbij hulp van wetenschappers, vakverenigingen, lerarenopleidingen, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. De ontwikkelteams buigen zich over de leergebieden Nederlands, Engels/Moderne vreemde talen, Rekenen & Wiskunde, Digitale geletterdheid,

Burgerschap, Kunst & Cultuur, Bewegen & Sport, Mens & Maatschappij en Mens & Natuur. Aan elk ontwikkelteam zijn zo'n acht ontwikkelscholen gekoppeld. Die denken mee met het ontwikkelteam en werken op school aan curriculumontwikkeling. Na de zomer van 2019 worden de opbrengsten overhandigd aan minister Slob. Hij stuurt ze naar de Tweede Kamer voor verdere besluitvorming en om een vervolgproces te bepalen.

www.curriculum.nu

andere middelbare school gaan. Ze leren plannen, zelfstandig werken, leren voor een toets, controleren of hun werk voldoet aan een beoordelingsformulier, een goede vraag stellen, inzichtelijk maken wat ze moeilijk vinden, met een laptop werken, een rooster lezen. Ik denk dat kinderen zo beter voorbereid naar onze school komen.”

Ruimte maken

Hoe creëren de scholen ruimte voor nieuwe programmaonderdelen? Twilt: “Onze pilot in klas 1 konden we vrij gemakkelijk implementeren dankzij ruimte in de uren rond het mentoraat. De twee projectweken in de bovenbouw vallen in voormalige activiteitenweken. Maar als we straks meer ruimte willen gaan maken, zullen we pijnlijkere beslissingen moeten nemen. Je kunt niet eindeloos dingen opstapelen.”

‘Je moet er constant met elkaar in blijven geloven, eerlijk zijn over wat werkt en wat niet. Als schoolleider faciliteer je dat proces’

Het Maimonides biedt een aantal vakken gecondenseerd aan. Tijdens het project over de Joodse gemeenschap kregen de leerlingen in één periode vijf uur geschiedenis per week; kennis die ze meteen konden toepassen, met vaardigheden die in de leerdoelen stonden. Eshel: “Zo’n periode wordt afgesloten met een toets, project en tentoonstelling. Daarmee was het vak geschiedenis voor leerjaar 1 afgesloten.”

De schoolleiding faciliteert

Op het Stedelijk Gymnasium Breda was de schoolleiding vanaf het begin sparringpartner, vertelt Twilt: “We verwachten ook van hen dat zij ruimte creëren om op school het gesprek over de vernieuwing te beginnen. En wanneer zo’n traject eenmaal loopt, dat zij het koesteren en laten groeien. Dat hebben onze schoolleiders heel goed gedaan. Zij hebben gezorgd dat knopen werden doorgesneden en dat collega’s erbij betrokken werden. Ze hebben waar nodig tijd vrijgemaakt en onze vernieuwing op studiedagen besproken met het team. Zo werd het echt het initiatief van de school.”

Eshel: “Ik zorg vooral voor de mensen die dit aan het doen zijn. Ik heb in hun jaartaken wekelijks vergadertijd opgenomen; aan het begin van de week voor planning en aan het eind voor reflectie. Wij focussen minder op het resultaat en meer op het proces, dat we bekijken en vieren. Bij het resultaat kijken we wat we ervan hebben geleerd en wat we

Vakoverstijgend project

Brugklassers van het Amsterdamse Maimonides maakten in opdracht van het Joods Historisch Museum een toekomstbeeld van de Joodse gemeenschap in Amsterdam. Ze deden in negen themagroepen historisch onderzoek. Hun vondsten vatten ze samen in een poster. Ze maakten ook objecten die de toekomst van de Joodse gemeenschap weergaven. Het project leidde tot een tentoonstelling in het Joods Historisch Museum.

Rector Eshel: “De leerlingen keken kritisch naar de gevonden informatie en plaatsten deze in z’n context. Ze werkten samen en leerden veel over de Joodse gemeenschap. Dit is onderzoekend leren over dingen die je interessant vindt, met inzet van je eigen talenten. Het is heel stoer om als brugklasser een tentoonstelling in te richten en een presentatie te geven terwijl je familie toekijkt. Dat doet iets met je zelfwaarde.”

de volgende keer anders gaan doen. Als schoolleider moet je meebewegen in het proces en onderdeel zijn van het team. Dat kost wel veel energie en tijd.”

Uitdaging

Zo’n andere werkwijze is roostertechisch een uitdaging, zegt Eshel. “Vier keer per jaar een nieuw rooster voor de brugklas vraagt een enorme flexibiliteit van iedereen. De anderen hebben meer tussenuren. Je moet er constant met elkaar in blijven geloven, eerlijk zijn over wat werkt en wat niet. Als schoolleider moet je dat proces faciliteren.”

En je moet je ouders goed blijven informeren, zegt zij. “Onze ouderklankbordgroep zorgt voor korte lijnen. Een vast agendapunt daar is: wat hoort u aan de keukentafel? Dat moeten wij ook weten.”

En natuurlijk moet ook de rest van het team goed geïnformeerd blijven. “Zorg dat je geen eiland krijgt binnen de school.”

Twilt: “Wij vinden allemaal dat leerlingen hun academische vaardigheden moeten verbeteren. Maar als zo’n project van iedereen is, is het ook van niemand. Je moet het verankeren, het eigenaarschap moet duidelijk zijn. Pas dan kan het goed uit de verf komen.”

Er moppert weleens een collega, die liever op de oude manier zou blijven werken. Twilt: “Kritische geluiden mogen er zijn, die leveren soms ook nieuwe inzichten op. Maar dat weerhoudt de school niet van het ontplooiën en verder uitzetten van ons initiatief.”

Betere aansluiting

Beide scholen zijn ervan overtuigd dat zij met hun vernieuwingen beter aansluiten op vervolgonderwijs en maatschappij. Twilt: “Universiteiten vinden dat leerlingen slecht kunnen samenwerken, moeizaam teksten schrijven en nauwelijks onderzoek kunnen doen. Wij hopen zo te zorgen voor een betere aansluiting. We willen in de nieuwe leerlijn thema’s onderzoeken die in de samenleving spelen. Hopelijk kunnen we daarbij samenwerken met organisaties die interessante opdrachten hebben. Dan wordt ons onderwijs nog betekenisvoller voor leerlingen.”

Eshel: “Wij hebben een stukje mediawijsheid opgenomen in het onderwijs. Leerlingen leren kritisch denken en fake nieuws herkennen. Ze krijgen meer zicht op de samenleving en hun rol daarin. Joodse kinderen moeten zich ervan bewust zijn dat mensen op een bepaalde manier naar hen kijken. Dit programma helpt hen meer om zich staande te houden en wereldburgers te worden.”

En de leerlingen? Die vinden de vakoverstijgende projecten ‘helemaal te gek’, zegt Eshel. “Vooral wanneer ze kunnen laten zien wat ze hebben gedaan. Ze begrijpen de context en zijn veel trotser dan wanneer ze een mooi cijfer op een toets halen. We vieren met hen de successen en ik merk dat ze daarvan groeien.” ■